

UMUMIY O'RTA TA'LIM RAHBARLARI ORASIDAGI QO'RQUVLARNING O'ZIGA XOSLIGI

Zafarova Nargiza Anvarovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalari rahbarlari orasida uchraydigan qo'rquvlarning psixologik xususiyatlari, ularning kelib chiqish sabablari va boshqaruv jarayoniga ta'siri tahlil qilingan. Ta'lim muassasasi rahbarlari duch keluvchi tashkiliy bosim, nazorat organlari talablari, jamoa bilan ishlash jarayonida yuzaga keladigan muloqot muammolari hamda ijtimoiy kutishlar natijasida shakllanadigan qo'rquvlarning o'ziga xos jihatlari yoritib beriladi. Shuningdek, qo'rquvni kamaytirish va liderlikni mustahkamlashga qaratilgan metodik tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so'zlar: maktab rahbari, psixologik bosim, qo'rquv, xavotir, boshqaruv, liderlik, ta'lim jarayoni, stress.

Kirish

Umumiy o'rta ta'lim tizimida maktab rahbarining zimmasiga katta mas'uliyat yuklanadi. Rahbar bir vaqtning o'zida pedagog, tashkiliy lider, menejer, psixolog va kommunikator sifatida faoliyat yuritadi. Bunday ko'p qirrali vazifalar rahbar shaxsiga doimiy psixologik yuklanish beradi.

Prezidentimiz tomonidan ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar, yangilangan davlat standartlari va nazorat mexanizmlarining kuchayishi maktab rahbarlaridan yanada yuqori mas'uliyatni talab qilmoqda. Shu jarayonda ularning ongida turli qo'rquv turlari shakllanishi tabiiy hol hisoblanadi.

Mazkur maqolada aynan maktab direktorlari va rahbar xodimlari orasida kuzatiladigan qo'rquvlar va ularning o'ziga xosligi ilmiy yondashuv asosida bayon qilinadi.[1].

Asosiy qism

Rahbarlarda uchraydigan qo'rquvlarning psixologik tabiati

Ta'lim rahbarlarining qo'rquvi, asosan, professional javobgarlik kuchayishi, kutilmagan tekshiruvlar, jamoaning e'tirozi yoki hamkor tashkilotlarning bosimi bilan bog'liq bo'ladi. Qo'rquvning o'ziga xosligi shundaki, u ko'pincha bevosita xavfdan emas, balki kutilayotgan xavfdan shakllanadi.

Rahbarlarda uchraydigan qo'rquvlar quyidagilar bilan bog'liq:

- yuqori tashkilotlar tomonidan tanqid qilishdan qo'rquv;
- jamoada intizomni ta'minlay olmaslikdan xavotir;
- ota-onalar shikoyatidan cho'chish;
- o'quvchi xavfsizligi uchun mas'uliyatdan keladigan ruhiy bosim;

— hujjatlar, hisobotlar va tekshiruvlar to‘g‘risidagi ichki tashvish;

— jamoa tomonidan yetarli qo‘llab-quvvatlanmaslikdan qo‘rquv.

Bu qo‘rquvlar rahbarning qaror qabul qilish tezligi, jamoa bilan muloqot sifati va liderlik salohiyatiga ta‘sir ko‘rsatadi [2]

Qo‘rquvlarning umumiy o‘rta ta‘limga xosligi

Maktab — bu turli manfaatlar tutashgan murakkab tizim. Bu tizimning rahbari sifatida direktor har bir qarorni bir necha tomonning manfaatini inobatga olgan holda qabul qiladi. Shu sababli maktab rahbarlari qo‘rquvi boshqa sohalaridagi liderlardan farq qiladi.

Ularning qo‘rquviga xos umumiy jihatlar:

— O‘quvchilar hayoti va sog‘lig‘i uchun yuqori darajadagi javobgarlik.

Bu rahbar uchun eng katta ruhiy bosimlardan biridir.

— Jamiyatning ta‘lim tizimidan kutilmalari juda yuqori.

Har qanday xatolik katta muhokama markaziga aylanadi.

— Ish jarayonining yuqori darajada byurokratik bo‘lishi.

Hujjatlar talabi ortishi qo‘rquvni kuchaytiradi.

— Jamoani boshqarishdagi turlicha xarakterlar to‘qnashuvi.

Psixologik mojarolar rahbarni ruhiy charchatadi.

— Tekshiruvlar davomida mansab yo‘qotishdan qo‘rquv.

Ko‘proq tashqi bosim tufayli paydo bo‘ladigan qo‘rquv turidir.

Bu holatlar rahbarning professional salohiyatiga emas, balki tizimning murakkabligiga bog‘liq bo‘ladi.

Rahbar qo‘rquvining boshqaruvga ta‘siri

Kasbiy qo‘rquv kuchaysa:

— qarorlar kechikadi;

— jamoa bilan muloqot zaiflashadi;

— yangilik joriy etish sekinlashadi;

— liderlik faolligi pasayadi;

— ziddiyatlar ko‘payadi.

Bunday holat maktabning umumiy rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shu bois rahbarning psixologik barqarorligi ta‘lim sifatining muhim omillaridan biridir.

MUHOKAMA

Psixologlar fikricha, qo‘rquvni boshqarishning eng samarali yo‘li — rahbarning:

— o‘zini anglash darajasini oshirishi;

- stressni boshqarish texnikalarini o'rganishi;
- jamoada ochiq muloqot madaniyatini shakllantirishi;
- mas'uliyatni taqsimlash orqali yukni yengillatishi;
- muntazam psixologik profilaktika olib borishi.

Xulosa

Umumiy o'rta ta'lim rahbarlarining qo'rquvlari ularning kasbiy faoliyatiga xos bo'lgan murakkab tashkiliy jarayonlar, nazorat mexanizmlari va ijtimoiy kutishlar natijasida shakllanadi. Bu qo'rquvlar rahbarning liderlik salohiyatiga, jamoani boshqarish uslubiga va ta'lim muassasasining umumiy rivojiga ta'sir qilishi mumkin. Rahbarning psixologik barqarorligini mustahkamlash, qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish, stressni boshqarish bo'yicha tizimli choralar ko'rish — maktab boshqaruvining samaradorligini oshirishning muhim omilidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumiy o'rta ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2024.
3. Robbins S.P., Coulter M. Management. — Pearson Education, 2020.
4. Yukl G. Leadership in Organizations. — Pearson, 2013.
5. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. — New York: Bantam Books, 2011.
6. Lazarus R.S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. — Springer Publishing Company, 1984.
7. Sweeney P.J., McFarlin D.B. Leadership and Management Challenges in Education. — New York, 2019.
8. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. — SAGE Publications, 2011.
9. Fullan M. Leading in a Culture of Change. — Jossey-Bass, 2007./
10. Akramova D. Pedagogik boshqaruv psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
11. Qo'shqorova R. Maktabdagi boshqaruv jarayonlarida liderlik. — Toshkent, 2022.